

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING.....	3
OPZET EN OPBOUW VAN HET RAPPORT	4
DE EUROPESE RICHTLIJNEN NADER TOEGELICHT.....	5
DE GEMEENTELIJKE SANERINGSPLICHT NADER TOEGELICHT	6
HET ZONERINGSPLAN NADER TOEGELICHT.....	7
HET UITVOERINGSPLAN ... DE FINALE STAP.....	8
TIEN PRIORITEITEN VOOR DE STEDEN EN GEMEENTEN.....	9
PRIORITEIT 1: zorg voor een professionele omkadering van het gemeentelijk water- en rioolbeleid.....	10
PRIORITEIT 2: Investeer versneld in het groene (collectief te optimaliseren) buitengebied in nieuwe rioleringen tegen 2025.....	12
PRIORITEIT 3: Organiseer als gemeente in het rode (individueel te optimaliseren) buitengebied een collectieve aanpak van iba's tegen 2020	14
PRIORITEIT 4: Bij renovatie van het centraal gebied ligt het accent op de ombouw naar een gescheiden stelsel tegen 2050.	16
PRIORITEIT 5: Stel een omvattend investerings- en onderhoudsprogramma op voor het rioleringsnet	18
PRIORITEIT 6: Zorg voor een gezonde financiering van het gemeentelijk rioolbeleid	20
PRIORITEIT 7: Organiseer de afkoppeling van regenwater in een partnerschap met de burgers en de bedrijven.....	22
PRIORITEIT 8: Zorg met een robuust afvoerstelsel van grachten en beken voor een vertraagde afvoer van het regenwater	24
PRIORITEIT 9: Bepaal de keuze van de gemeente om het rioolbeheer met eigen diensten uit te voeren ofwel uitbesteden aan een nutsmaatschappij.....	26
PRIORITEIT 10: Communicatie met de burger is van essentieel belang voor het welslagen van het rioleringsbeleid	28
MOGELIJKHEDEN VAN EEN INTERGEMEENTELIJKE BENADERING.....	30
SAMENVATTING VAN DE AANBEVELINGEN	31
NAWOORD.....	33

INLEIDING

Water staat volop in de belangstelling. Onze houding ten opzichte water is definitief op een keerpunt aanbeland. In het verleden werd het water zo snel mogelijk afgevoerd, op vandaag is de aanwezigheid van zuiver water een kwaliteit. Voor het waterbeheer is dan ook een nieuw tijdperk van 'integraal waterbeheer' ingetreden.

De Europese kaderrichtlijn water legt een goede waterkwaliteit op tegen het jaar 2015. Deze kaderrichtlijn werd ondertussen omgezet in het decreet integraal waterbeleid, waardoor op Vlaams niveau de waterproblematiek de afgelopen jaren in een stroomversnelling terechtgekomen is.

Het meetnet van de VMM toont aan dat de waterkwaliteit in de regio weliswaar langzaam verbetert, maar blijft steken in een 'matige' kwaliteit en nog lang niet voldoet aan de Europese normen. Een groot aantal woningen én rioleringen lozen onvoldoende gezuiverd water in de grachten. Bovendien komt nog te veel regenwater terecht in de rioleringen. Er is dan ook nog een ganse weg af te leggen om tot de gewenste 'goede waterkwaliteit' te komen.

Met de recent goedgekeurde zoneringsplannen voor de riolering in het buitengebied, is het duidelijk dat op gemeentelijk vlak nog grote investeringen nodig zijn. De gemeente als lokaal bestuur is verantwoordelijk voor het inzamelen van het huishoudelijk afvalwater door de bouw en exploitatie van het rioolstelsel.

Met de herorganisatie door de Vlaamse regering van de watersector, zijn ondertussen nieuwe actoren actief in het watergebeuren, in de eerste plaats de drinkwatermaatschappijen. Deze dienen zich als partner aan voor de gemeenten om de grote uitdaging van het rioleringsbeheer op te nemen. Efficiëntie, schaalvoordelen en een betere dienstverlening naar de burgers van de gemeente staan voorop. Naast de drinkwatermaatschappijen bieden ook andere nutsmaatschappijen hun diensten aan als rioolbeheerder.

De uitdagingen voor de gemeenten zijn dan ook bijzonder groot. Water is één van de grote aandachtspunten voor de regio en de gemeenten het eerstkomend decennium. Leiedal wil, zoals bepaald in het beleidsplan 2008-2011 een rol opnemen als lokaal steunpunt integraal waterbeheer voor de dertien gemeenten. Met de opmaak van Dulo-waterplannen heeft Leiedal een goede kennisbasis opgebouwd. De afgelopen twee jaar heeft Leiedal op een intensieve manier de recente ontwikkelingen gevolgd op gebied van waterbeleid en rioleringen.

Binnen de intergemeentelijke werkgroep milieu en water, en in samenwerking met de collega's van de wvi, heeft Leiedal dan ook een dialoog opgezet met de gemeenten om het water op de agenda te zetten. Tijdens de bijeenkomsten werd praktisch en actuele informatie toegelicht aan de gemeenten.

De evoluties binnen de watersector heeft ook de Conferentie van Burgemeesters sterk aangesproken. Aanleiding is het besef dat de waterproblemen bij voorkeur op een gemeentegrensoverschrijdende manier aangepakt worden. Leiedal heeft dan ook regelmatig gerapporteerd aan de Conferentie van Burgemeesters over de stand van zaken en de prioriteiten binnen de waterwereld.

Water blijft immer bij uitstek een regionale problematiek die de gemeentegrens overschrijdt. Een afstemming en cohesie in de aanpak van het water- en rioleringsbeleid zijn dan ook aangewezen. Dit rapport wil vanuit Leiedal een bijdrage zijn tot een regionale aanpak.

Dit rapport wordt een eerste maal voorgesteld en besproken met de gemeenten op 28 oktober 2008 tijdens het Beleidsforum milieu en water. Het Beleidsforum is gericht naar de bevoegde schepenen om tot een overleg te komen rond actuele milieu- en waterthema's. Op 14 november 2008 wordt het voorgesteld aan de Conferentie van Burgemeester en Schepenen.

OPZET EN OPBOUW VAN HET RAPPORT

Het waterbeleid is sinds enkele jaren grondig gewijzigd en een complex gebeuren geworden, maar steden en gemeenten blijven een sleutelpositie innemen als lokale besturen. De steden en gemeenten bepalen nu hun strategische keuzes voor de toekomst en zetten deze keuzes om in een concrete aanpak.

Met de definitieve vaststelling van de zoneringsplannen voor de riolering liggen de opties voor de toekomst vast en kan een eerste fase afgerond beschouwd worden. De steden en gemeenten staan nu voor de opdracht het gemeentelijk rioleringsbeleid te plannen, te organiseren, te financieren en te communiceren met de burger.

Het is belangrijk dat de gemeenten goed geïnformeerd zijn en met alle kennis van zaken onderling afstemmen en overleggen over het waterbeleid en de keuzes die gemaakt worden.

Dit rapport is dan ook bedoeld als ruggensteun bij het uitstippelen van het rioleringsbeleid. Het is in eerste instantie geschreven voor de betrokken beleids mensen die instaan zijn bij de besluitvorming en de gemeentediensten die betrokken zijn bij de beleidsvoorbereiding en de beleidsuitvoering.

Dit rapport wil dan ook een helder beeld schetsen van de essentie en een aanzet geven voor de prioriteiten die zich vandaag aandienen. Een aantal strategische keuzes dringen zich op korte termijn op die bepalend zijn voor de toekomst en nog op lange termijn zullen doorwerken.

Uit de bespreking op basis van dit rapport kan Leiedal verder zijn dienstverlening aan de gemeenten aanpassen en bijsturen. Dit kan een aanzet zijn voor een meer intergemeentelijke samenwerking rond het thema water en rioleringen. Leiedal maakt als vertegenwoordiger van de steden en gemeenten deel uit van de waterschappen en van het ambtelijk bekkenoverleg.

Uitgangspunt is dat de steden en gemeenten zich engageren om de concrete doelstellingen voor een goede waterkwaliteit en het afbouwen van de lozingspunten te halen tegen 2025 voor het buitengebied en 2050 voor het centraal gebied. Op zich is deze ambitie ongetwijfeld reeds onderwerp van discussie

In een eerste deel situeren we de context met de Europese richtlijnen, de gemeentelijke saneringsplicht, het zoneringsplan en het uitvoeringsplan. In een tweede deel hebben wij vervolgens het lokale watersanering uitgesplitst in 10 prioriteiten voor de gemeenten. Elke prioriteit wordt toegelicht met een reeks van aanbevelingen en actiepunten voor de gemeenten.

Dit rapport is ook een aanzet tot discussie met de gemeenten rond een meer regionale benadering van de waterproblematiek en het rioleringsbeleid. Als intercommunale heeft Leiedal uiteraard hierbij aandacht voor de voordelen van intergemeentelijke samenwerking. Leiedal wil alvast een pleidooi houden voor meer regionale cohesie over de gemeentegrenzen heen.

We hopen dan ook met dit rapport een bijdrage te leveren aan een toekomstgericht, duurzame en professionele aanpak van het lokale waterbeleid.

Dit rapport is vooral een synthese en heeft niet de ambitie om alle nuances even gedetailleerd weer te geven. Graag verwijzen wij voor wie na lezing van dit rapport, zich nog verder in de materie wil verdiepen naar een meer thematische benadering in de recente VVSG-pocket 'Lokaal Waterbeleid' (september 2008) van Christophe Claeys, stafmedewerker water van de VVSG.

DE EUROPESE RICHTLIJNEN NADER TOEGELICHT

Zoals op vele beleidsdomeinen, legt Europa regels op die gelden voor de ganse Europese Unie. Deze regels hebben in de eerste plaats een uitwerking op de overheid, maar beïnvloeden onrechtstreeks ook sterk de burgers en de ondernemingen.

De **kaderrichtlijn water** introduceert het integraal waterbeleid en heeft als doel de watervoorraden en de waterkwaliteit veilig te stellen op lange termijn. De richtlijn legt op aan de lidstaten via planningsinstrumenten en een monitoringsprogramma het watersysteem stelselmatig te verbeteren.

Er worden (grensoverschrijdend) stroomgebiedsbeheerplannen gemaakt. Vlaanderen ligt deels in het stroomgebied van de Schelde en deels in het stroomgebied van de Maas. De stroomgebiedbeheerplannen zijn momenteel in voorbereiding en zullen eind 2009, na een openbaar onderzoek, vastgesteld worden. Bekkenbeheerplannen en deelbekkenbeheerplan doen vervolgens uitspraak over het waterbeleid op bekken- en deelbekkenniveau.

Basisdoelstelling voor de waterkwaliteit is dat tegen eind 2015 een 'goede oppervlaktewatertoestand' en een 'goede grondwatertoestand' bereikt wordt. Een goede watertoestand betekent zowel een goede 'chemisch, biologisch, ecologisch en kwantitatieve' toestand. Een goede chemische toestand wil zeggen dat schadelijke stoffen afwezig zijn in de waterlopen. Een goede biologische en ecologische toestand houdt in dat een gezond ecosysteem aanwezig is in de waterloop met plankton, invertebraten, waterplanten en vissen. Het Vlaams Gewest zal de goede waterkwaliteit nog verder vastleggen in normen.

De lidstaten dienen via maatregelenprogramma's in de stroomgebiedbeheerplannen aan te tonen hoe de doelstellingen bereikt zullen worden. Een meetnet moet de evolutie van de watertoestand zichtbaar maken.

Mits de nodige motivering en het stelselmatig vooruitgang boeken, kan de datum van de eerste mijlpaal van 2015 tweemaal met zes jaar verlengd worden tot respectievelijk 2021 en 2027. Via de stroomgebiedsplannen zal Vlaanderen deze verlenging aanvragen.

Aan de uitvoering van de richtlijn hangt uiteraard een kostprijs vast. Om de kosten van de waterdiensten te financieren, moeten de lidstaten een waterprijnsbeleid voeren dat uitgaat van het principe 'de vervuiler betaalt' zodat gebruikers rationeler omgaan met water. Dit betekent ook dat de prijs voor waterzuivering zal doorgerekend worden via de drinkwaterprijs.

De **richtlijn stedelijk afvalwater** bepaalt de datum waarbinnen het afvalwater moet opgevangen en gezuiverd worden door een systeem van inzamelen via rioleringen en zuiveringsinstallaties.

Voor de agglomeraties van meer dan 10.000 IE's, diende dit operationeel te zijn tegen 31 december 1998. Voor de agglomeraties tussen 10.000 IE en 2.000 geldt de einddatum van 31 december 2005. Ondertussen zijn beide data verstreken en heeft de Europese Commissie in 2004 een procedure voor ingebrekestelling tegen België opgestart. Met een versnelling van de investeringen in collectoren en zuiveringsinstallaties (Aquafin optimalisatieprogramma), is een inhaalbeweging ingezet om de doelstelling vooralsnog te behalen en een Europese veroordeling te vermijden.

Voor agglomeraties van minder dan 2.000 IE's waar de aanleg van een opvangsysteem economisch niet te verantwoorden is, kan geopteerd worden voor een toereikende behandeling maar met dezelfde graad van milieubescherming van het oppervlaktewater.

Op vandaag blijft het onduidelijk hoe de goede toestand van het water precies zal geëvalueerd worden door Europa. Vaststaat dat de zuiveringsinfrastructuur voldoende moeten uitgebouwd worden om geen ongezuiverde lozingen van afvalwater te hebben in het oppervlaktewater.

DE GEMEENTELIJKE SANERINGSPLICHT NADER TOEGELICHT

Steden en gemeenten zijn als openbare besturen verantwoordelijk voor de openbare wegen en de daarbij horende afwatering. In buitengebieden gebeurt dit veelal via open grachten, in stedelijke gebieden via rioleringen. Oorspronkelijk was er één afwateringsstelsel voor het regenwater én het afvalwater. Voor het bereiken van een goed zuiveringsrendement in de waterzuiveringsinstallaties, moet het afvalwater zoveel als mogelijk afzonderlijk van het regenwater getransporteerd worden naar de zuivering. Op vandaag zijn de rioleringen dus hoofdzakelijk bedoeld voor het verzamelen en afvoer van het afvalwater. Het aanleggen van gescheiden stelsels is dus de boodschap.

Gemeenten zijn historisch eigenaar en beheerder van de gemeentelijke rioleringen. Met de hervorming van de watersector, is de situatie complexer geworden.

Sinds het decreet van 24 december 2004 zijn de drinkwatermaatschappijen verantwoordelijk voor de sanering van het water dat ze leveren aan hun klanten.

De saneringsplicht is opgedeeld in een bovengemeentelijke saneringsplicht en een gemeentelijke saneringsplicht.

- Bovengemeentelijke saneringsplicht is volgens het decreet elke verplichting inzake sanering die op het Vlaamse gewest rust, dit betekent het transport van het afvalwater naar zuiveringsinstallaties en het zuiveren van het afvalwater in RWZI's (rioolwaterzuiveringsinstallatie).
- Gemeentelijke saneringsplicht is volgens het decreet elke verplichting inzake sanering die op de gemeente rust, dit betekent het verzamelen van afvalwater.

Het overnamepunt bepaalt de scheiding tussen de bevoegdheid van het Vlaams Gewest en van de gemeenten en wordt in de toekomst vastgelegd, gebaseerd op de omslagwaarde, afhankelijk het inwonersaantal van de gemeente.

De volgende omslagwaarde zijn in een besluit van de Vlaamse Regering vastgelegd:

- 750 inwonersequivalenten: Kortrijk
- 300 inwonersequivalenten: Menen, Wevelgem, Waregem
- 200 inwonersequivalenten: Kuurne, Harelbeke, Zwevegem
- 100 inwonersequivalenten: Lendelede, Deerlijk, Anzegem, Spiere-Helkijn.

Zodra voldoende vuilvrucht, uitgedrukt in inwonersequivalenten (IE's) wordt ingezameld, behoort het verder transport en de zuivering van het afvalwater tot de bovengemeentelijke saneringsplicht. Inzameling door riolering blijft steeds een gemeentelijke taak. In het gemeentelijk uitvoeringsplan (GUP) wordt het overnamepunt definitief op kaart bepaald.

De drinkwatermaatschappijen kunnen de decretale sanering ofwel zelf organiseren ofwel beroep doen op een derde. Hiervoor vullen de drinkwatermaatschappijen deze saneringsplicht in via Aquafin en via de gemeenten. De gemeenten en de drinkwatermaatschappijen treffen in een overeenkomst een regeling over het beheer en de financiering van de gemeentelijke rioleringen.

De gemeente op zijn beurt kan het beheer van de riolering ofwel zelf in eigen handen houden, ofwel doorgeven aan een rioolbeheerder. In dit laatste geval wordt dan een overeenkomst gesloten tussen de drinkmaatschappij en de rioolbeheerder.

Als rioolbeheerder komen volgende vier mogelijkheden in aanmerking:

- Autonoom gemeentebedrijf
- Een intergemeentelijk samenwerkingsverband
- Een drinkwatermaatschappij
- Een externe diensten-leverancier na marktbevraging.

HET ZONERINGSPLAN NADER TOEGELICHT

Het zoneringsplan is bedoeld om duidelijkheid te scheppen voor de burgers in het "buitengebied". Het buitengebied is het grondgebied van de gemeente waar er nog geen riolering aanwezig is of waar de riolering nog niet verbonden is met een waterzuiveringsinstallatie.

Het centraal gebied is het grondgebied van de gemeente dat reeds gerioleerd is en waar een aansluitplicht bestaat op de riolering zodat het huishoudelijk afvalwater gezuiverd wordt.

Het zoneringsplan geeft voor het buitengebied een opdeling in een groene zone (collectief te optimaliseren buitengebied) en een rode zone (individueel te optimaliseren buitengebied). Zowel de woongebieden volgens het gewestplan en alle zonevreemde woningen worden als cluster weergegeven. Voor elke cluster heeft de gemeente een keuze gemaakt:

- ofwel wordt er in de toekomst riolering aangelegd zodat het centraal gezuiverd wordt.
- ofwel wordt het huishoudelijk afvalwater op het eigen perceel gezuiverd

Het zoneringsplan is dus de weergave van de beleidskeuze van de gemeente. Een goed onderbouwd zoneringsplan biedt een heldere kijk op de lange termijn uitbouw van rioleringen in de gemeente en houdt rekening met de toekomstige ontwikkelingen binnen de gemeente.

Het geeft de eindtoestand weer met als tijdsperspectief 2025 (mits goedkeuring van de verlenging door Europa). Het zoneringsplan geeft een garantie aan de burgers voor een goede openbare dienstverlening met het inzamelen en afvoeren van het afvalwater.

In de groene zone (collectieve zuivering) voorziet de gemeente de aanleg van een rioleringssysteem die het afvalwater van de woningen zal opvangen en afvoeren naar een RWZI-waterzuivering van Aquafin of een KWZI-zuivering van de gemeente. Alle woningen sluiten dan hun afvalwater (zonder regenwater) aan op de nieuwe riolering.

Na de aanleg van riolering wordt de groene zone een donkergroene zone (collectief geoptimaliseerd buitengebied).

In de rode zone (individuele zuivering) worden er geen rioleringen voorzien en dient overeenkomstig de vlarem-wetgeving elke woning te beschikken over een eigen waterzuivering. In de nieuwe vlarem (sinds 1 augustus 2008) is opgenomen dat, waar nu voor bestaande woningen een septische put voldoende is, vanaf 2015 elke woning over een volwaardige eigen waterzuivering (IBA) dient te beschikken.

De zoneringsplannen zijn bindend voor de burger én de overheid. Op deze manier weet elke burger in welke zone hij gelegen is en aan welke verplichtingen (in de toekomst) hij dient te voldoen. Het zoneringsplan is ook van toepassing op de lozing van huishoudelijk afvalwater van bedrijven.

Het zoneringsplan kan zesjaarlijks aangepast of bijgestuurd worden, maar voor de continuïteit van het beleid en de rechtszekerheid worden de wijzigingen bij voorkeur beperkt. Een bijstellingen is nodig om uitspraak te doen over nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen in de gemeente. Eventuele wijzigingen houden een verbetering in voor de burger.

Het zoneringsplan is ook de basis voor het meer gedetailleerde gemeentelijk uitvoeringsplan (GUP) dat erop volgt.

De zoneringsplannen zijn na een openbaar onderzoek en na een beslissing van de gemeenteraad voor acht gemeenten ondertussen vastgesteld door de Vlaamse regering en gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 28 augustus 2008. De vier andere gemeenten (Avelgem, Harelbeke, Menen en Spiere-Helkijn) volgen spoedig.

De zoneringsplannen, zoals ze door de gemeente en de ministerraad zijn goedgekeurd, zijn raadpleegbaar op het geoloket van de VMM (<http://geoloket.vmm.be/zonering>).

HET UITVOERINGSPLAN ... DE FINALE STAP

Het decreet voorziet dat de VMM na de goedkeuring van de zoneringsplannen overgaat tot de opmaak van uitvoeringsplannen. Het uitvoeringsplan legt de volgorde en prioriteiten vast voor de toekomstige investeringen in waterzuiveringsinfrastructuur per zuiveringsgebied of gemeente. In dit plan gebeurt ook de noodzakelijke afstemming tussen de bovengemeentelijke en de gemeentelijke projecten.

De uitvoeringsplannen zullen door de VMM in samenspraak met de gemeenten en/of de rioolbeheerder opgemaakt worden. Deze worden, net zoals de zoneringsplannen, bindend voor derden na goedkeuring voor de Vlaamse Regering.

Met de uitvoeringsplannen zullen de projecten gekend zijn die met de hoogste prioriteit worden gerealiseerd. Eveneens wordt per project vastgelegd wie verantwoordelijk is voor de uitvoering, de gemeente, het gewest of beide. De prioritering van de projecten zal in sterke mate beïnvloed worden door de grootte van de nog te saneren lozingspunten.

In dit uitvoeringsplan zal tevens een 'overnamepunt' vastgelegd worden voor het buitengebied. Vanaf dit overnamepunt zal stroomafwaarts het Vlaams gewest (Aquafin) het transport van afvalwater op zich nemen. De inzameling van afvalwater blijft echter een taak van de gemeenten. Het vastleggen van het overnamepunt in het centraal gebied zal in een latere fase gebeuren.

Ook de nieuwe Vlarem (sinds 1 augustus 2008) verwijst naar de uitvoeringsplannen. Vlarem stelt dat alle nieuwe rioleringen een gescheiden rioolstelsel dienen te zijn. In de uitvoeringsplannen kunnen zones aangeduid worden waar het gemengd stelsel behouden wordt bijvoorbeeld als er geen mogelijkheid bestaat om het regenwater af te voeren naar het oppervlaktewater). Hiervoor wordt nog een normenkader door de VMM ontwikkeld.

De uitvoeringsplannen kunnen ook een afwijking voorzien van de algemene regel dat de IBA's tegen 2015 in de rode clusters operationeel dienen te zijn (enkel voor bestaande gebouwen die op het ogenblik van de bouw wettelijk voldeden aan de regelgeving met een septische put). De verlenging van deze termijn wordt bepaald in functie van het aantal te installeren IBA's en hun aandeel tot de totale zuivering. In ecologisch kwetsbare gebieden krijgen IBA's de voorrang.

Momenteel loopt in een tiental gemeenten een pilootproject om de methodiek voor de opmaak van uitvoeringsplannen uit te testen. Hiervoor gebruikt men een vereenvoudigde masterplan-methodiek en stelt men een volgorde op van de geplande investeringen volgens een prioriteringsalgoritme en een kostprijsformule. In overleg met de gemeente worden ook de gemeentelijke prioriteiten en planning voor de gemeentelijke wegenis in rekening genomen. De renovatie of heraanleg van een wegdek is de gelegenheid om meteen ook de riolering te renoveren tot een gescheiden stelsel.

De uitvoeringsplannen leggen de volgorde en de timing vast van de rioleringsinvesteringen, het is voor de gemeente belangrijk dat een haalbare timing wordt vastgelegd binnen de financiële mogelijkheden van de gemeente.

De Conferentie van Burgemeesters heeft er in een schrijven op 14 maart 2008 aan de minister voor leefmilieu, Hilde Crevits, op aangedrongen als gemeente voldoende betrokken te worden om de timing te kunnen afstemmen op het gemeentelijk beleid en de planning voor wegeniswerken en openbaar domein.

Vanaf 2009 zullen de eerste uitvoeringsplannen opgemaakt worden. In eerste instantie zullen deze uitvoeringsplannen vooral gericht zijn op het saneren van het buitengebied waar nu riolering nog ontbreekt. In een resolutie van het Vlaams Parlement van 5 maart 2008 wordt aangedrongen om deze uitvoeringsplannen zo vlug mogelijk op te maken zodat er duidelijkheid ontstaat voor de steden en gemeenten.

TIEN PRIORITEITEN VOOR DE STEDEN EN GEMEENTEN

Ondanks de grote verscheidenheid tussen de gemeente, hebben wij hier 10 prioriteiten afgebakend als grootste gemene deler die vrijwel in elke gemeente van toepassing zijn.

Uit het overzicht van de gemeentelijke riolerings- en zuiveringsgraad van de gemeenten blijkt alvast een grote diversiteit. De concrete invulling van deze prioriteiten zal dan ook verschillende vormen aannemen in functie van de gemeente. Zo zal een gemeente met een reeds goed uitgebouwd rioolstelsel andere prioritaire aandachtspunten hebben dan een gemeente met een groot buitengebied.

Andere verschilpunten liggen in de opbrengst van de gemeentelijke saneringsbijdrage, de keuze voor al of niet veel IBA's in het buitengebied en in de mate waarin de bovengemeentelijke waterzuiveringsinfrastructuur reeds aangelegd werd door Aquafin.

De tien prioriteiten die hier verder besproken worden zijn:

- 1   Zorg voor een professionele omkadering van het gemeentelijk water- en rioolbeleid
- 2   Investeer versneld in het groene (collectief te optimaliseren) buitengebied in nieuwe rioleringen met een sanering van het buitengebied tegen 2025
- 3   Organiseer als gemeente in het rode (individueel te optimaliseren) buitengebied een collectieve aanpak van IBA's tegen 2020
- 4   Bij renovatie van het centraal gebied ligt het accent op de ombouw naar een gescheiden stelsel tegen 2050
- 5   Maak een omvattend investerings- en onderhoudsprogramma op voor het rioleringsnet
- 6   Zorg voor een gezonde financiering van het gemeentelijk rioolbeleid
- 7   Organiseer de afkoppeling van regenwater in een partnerschap met de burgers en de bedrijven
- 8   Zorg met een robuust afvoerstelsel van grachten en beken voor een vertraagde afvoer van het regenwater
- 9   Bepaal de keuze van de gemeente om het rioolbeheer met eigen diensten uit te voeren ofwel uit te besteden aan een nutsmaatschappij
- 10   Communicatie met de burger is van essentieel belang voor het welslagen van het rioleringsbeleid

De 10 prioriteiten zijn telkens weergegeven volgens éénzelfde stramien in tabelvorm met vooreerst een duiding (context en prioriteit nader toegelicht) en op volgende pagina een reeks van aanbevelingen voor het beleid en een reeks van concrete actiepunten op korte termijn voor de gemeente. In laatste instantie wordt nagegaan wat de relevantie is van een intergemeentelijke aanpak.

PRIORITEIT 1: ZORG VOOR EEN PROFESSIONELE OMKADERING VAN HET GEMEENTELIJK WATER- EN RIOOLBELEID.

Context	<p>Het integraal waterbeleid, is complex en blijft een kerntaak van de gemeente. Het rioleringsbeleid vereist een specifieke deskundigheid binnen het gemeentelijk takenpakket.</p> <p>Met de decretale saneringsplicht hebben ook de drinkwater-maatschappijen nu een sleutelrol gekregen in de waterzuivering</p> <p>Het lokaal rioolbeleid beslaat divers aspecten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Databeheer en informatie - Plannen en programmeren - Financieren en subsidiëring - Investeren in <ul style="list-style-type: none"> - nieuwe riolering - renovatie riolering - nieuwe systemen - Exploitatie en onderhoud - Rapporteren en monitoring - Dienstverlening en communicatie met burger <p>Uiteraard kan de professionalisering ook extern opgevangen worden door het rioleringsbeheer geheel of gedeeltelijk toe te vertrouwen aan een rioolbeheerder.</p> <p>Dit kan op drie manieren:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Door beroep te doen op intergemeentelijke samenwerking - Door beroep te doen op derden voor ondersteuning - Door het rioleringsbeheer uit te besteden. 	
Prioriteit nader toegelicht	<p>In het kader van het bereiken van de Europese doelstellingen zullen de gemeenten geëvalueerd worden door de VMM aan de hand van prestatie-indicatoren. De gemeente heeft er alle belang het rioleringsbeleid op een professionele manier te organiseren.</p> <p>Een voldoende kennis van de discipline water is binnen de gemeente aanwezig en wordt verder opgebouwd. Ook wanneer de gemeente beroep doet op een rioolbeheerder, blijft de gemeente verantwoordelijk voor het openbaar domein, goede afwatering en een goede besteding van de beschikbare middelen ten aanzien van de burgers.</p> <p>De gemeente blijft ook het aanspreekpunt voor de bevolking en de bedrijven. Een eigen gemeentelijke dienst met, volgens de schaal van de gemeente, voldoende middelen, mensen en ervaring is hiervoor nodig.</p> <p>De meeste autonomie is er wanneer de gemeente over eigen gekwalificeerde mensen beschikt, maar dit is niet in elke gemeente haalbaar. Wel dient binnen de gemeente voldoende kennis aanwezig te zijn om tot een efficiënte besluitvorming te komen en een regisseursrol op te nemen.</p>	

Aanbevelingen	<p>De gemeente onderschrijft in de eerste plaats de doelstellingen voor een goede waterkwaliteit en neemt dit op in de gemeentelijke beleidsplannen.</p> <p>De gemeente blijft de beleidslijn binnen de gemeente uitzetten en zorgt voor een verantwoorde bestedingen van de middelen, gericht op een goede dienstverlening, optimaal rendement en een beperkte hinder.</p> <p>In functie van de schaal en de ambitie maakt de gemeente een gemotiveerde keuze over de organisatie van het rioleringsbeleid:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Een duidelijke visie op de taakstelling en de uitbouw van de technische dienst - Aanduiden van een gemeentelijke watermanager als centrale verantwoordelijke voor het uitzetten van de krachtlijnen en het coördineren van de samenwerking - Vastleggen welke onderdelen van het rioleringsbeheer uitbesteed worden. <p>Waterbeleid is ook een gedeelde verantwoordelijkheid van diverse gemeentelijke diensten (milieudienst, stedenbouw, ...) die elk een bijdrage leveren tot een betere waterkwaliteit.</p> <p>Een flexibele aanpak kan door een optimale mix van:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Eigen deskundigheid en ervaring binnen de diensten - Intergemeentelijke samenwerking - Begeleiding door adviserende instantie - Inschakelen van experts en studiediensten - Uitbesteden van operationele taken <p>De gemeenten participeren in de netwerking en kennis opbouw rond rioolbeheer (vlario, vvsg, waterschappen, ...)</p>	
Concrete acties	<ul style="list-style-type: none"> - Personeelsbehoefte en criteria voor de technische dienst vastleggen - Aanduiden van een gemeentelijke watermanager (of watercoördinator) die het integraal waterbeheer en de watersanering organiseert - Creëren van synergieën door samenwerken met rioleringspartners en drinkwatermaatschappij - Inschakelen van externe expertise en studie bureau's. (ook op vlak van communicatie) - Opleidingsprogramma voor het gemeentelijk administratief en technisch personeel 	
Intergemeentelijke aspecten	<p>Een interlokaal kennis- en expertisecentrum 'integraal waterbeheer' is zinvol voor een regionale deskundigheid, positieve schaaleardeffecten, uitwisseling tussen de gemeenten, en betere afstemming. Voorwaarde is een vlotte doorstroming naar het gemeentelijk niveau.</p> <p>Zowel voor de kleine als de grote gemeenten betekent dit een referentiepunt en meerwaarde.</p> <p>Leiedal heeft de afgelopen jaren deze rol waargenomen en kan dit verder zetten ten dienste van de gemeenten.</p>	

**PRIORITEIT 2: INVESTEER VERSNELD IN HET GROENE (COLLECTIEF TE OPTIMALISEREN)
BUITENGEBIED IN NIEUWE RIOLERINGEN TEGEN 2025**

Context	<p>Het zoneringsplan legt vast waar in het buitengebied riolering wordt aangelegd. Dit is nodig om tot een aanvaardbare waterkwaliteit te komen in de grachten, beken en rivieren.</p> <p>Tal van woningen liggen in een groene cluster, waar de gemeente instaat voor het inzamelen en het aansluiten van het afvalwater op de bovengemeentelijke infrastructuur van Aquafin. In de meeste gemeenten gaat het tussen 10 en 20% van de woningen die nog moeten aangesloten worden.</p> <p>Vlarem legt op tegen 2015 de nodige rioleringen aan te leggen, maar deze datum is in de praktijk niet haalbaar en kan een volledige sanering slechts op middellange termijn gefinaliseerd worden, gespreid in de tijd.</p> <p>Voor het buitengebied wordt de datum van 2025 voorgesteld voor de sanering van het buitengebied. Dit komt ook overeen met de intentie van het Vlaamse Gewest om gebruik te maken van de mogelijkheid om twee maal zes jaar uitstel aan te vragen voor de doelstellingen van de kaderrichtlijn water.</p> <p>Ook de datum van 2025 vereist een goede programmering en planning zowel van de financiering als van de uitvoering van de werken. De timing wordt in het kader van het gemeentelijk uitvoeringsplan vastgelegd in samenspraak met de VMM.</p> <p>Hiermee zal de waterkwaliteit in de grachten en beken op korte termijn sterk verbeteren en worden zichtbare resultaten geboekt met terug zuivere waterlopen.</p>	
Prioriteit nader toegelicht	<p>Eens het zoneringsplan goedgekeurd, dienen de groene clusters aangepakt te worden. Hier valt dan ook de meeste milieuwinst te maken door de groene clusters met de grootste vuilvracht prioritair in te zamelen met een gescheiden rioleringstelsel. Rioleringen en collectoren leiden het water naar RWZI's waar het op een efficiënte manier gezuiverd wordt.</p> <p>Het aanleggen van rioleringen in de meeste groene clusters heeft een hoger milieurendement dan het installeren van IBA's in de rode clusters. Het stimuleren van IBA's, zolang het groene buitengebied nog onvoldoende gesaneerd werd, is aanvullend en mag niet ten koste gaan van de beschikbare middelen voor de aanleg van de noodzakelijke rioleringen in het buitengebied.</p> <p>Sinds 1 augustus 2008 bepaalt Vlarem dat nieuwe riolering in het buitengebied een gescheiden stelsel is (tenzij anders bepaald in het uitvoeringsplan) waarbij het afvalwater apart afgevoerd wordt van het regenwater. Een gescheiden rioleringsstelsel vergt altijd een afkoppeling op perceelsniveau.</p>	

Aanbevelingen	<p>De gemeente onderschrijft de ambitie om het buitengebied van riolen te voorzien tegen 2025.</p> <p>Het investeringsritme in het buitengebied wordt vastgelegd. De nodige investeringen worden gespreid over 3 gemeentelijke legislaturen (% kan variëren volgens de gemeente):</p> <ul style="list-style-type: none"> - 2008-2012: 20% van de investeringsbehoefte (ongeveer 40% van de woningen) - 2013-2018: 50% van de investeringsbehoefte (ongeveer 50% van de woningen) - 2019-2024: 30 % van de investeringsbehoefte (10% van de woningen) <p>De uitvoering van de projecten wordt bepaald door het milieurendement (het aantal IE's) en het financieel rendement (kostprijs per IE) van de investeringen. Deze prioritering en timing wordt afgesproken in het gemeentelijk uitvoeringsplan.</p> <p>In het buitengebied wordt gebruik gemaakt van de meest geschikte riolerings en zuiveringstechniek.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Waar de woningen verspreid liggen is het werken met drukrioleringen de meest efficiënte keuze - Waar clusters verspreid liggen, is de aanleg van een KWZI aangewezen <p>Een gemeentelijk beleidskader voor de inplanting en exploitatie van een kleinschalige waterzuivering (KWZI) is nodig.</p> <p>Op basis van de ervaringen met de drukriolering wordt bij de 6-jaarlijkse herziening van het zoneringsplan een aantal rode clusters vervangen door aansluiting op riolering (groen).</p>	
Concrete acties	<ul style="list-style-type: none"> - Indicatief investeringsprogramma opstellen voor de volgende 18 jaar voor het buitengebied, met de groene clusters geordend op basis van het rendement - Afstemmen van de geplande rioleringen met de bovengemeentelijke investeringen van Aquafin - Projecten in het groene gebied verder definiëren, verfijnen en uitwerken (voorontwerp), subsidiedossiers voor principaanvraag opmaken en indienen op het investeringsprogramma. Bepalen welke rioleringen in de oude zuiveringszone C kunnen blijven functioneren en omgevormd worden tot riolering aangesloten op het collectief stelsel - Afspraken met nutsmaatschappijen (elektriciteit, gas, telecommunicatie, ...) over gecombineerde werken 	
Intergemeentelijke aspecten	<p>Gemeentegrensoverschrijdende rioleringen dienen afgestemd te worden.</p> <p>Gelijkaardige oplossingen in de gemeenten door regionale uitwisseling en ervaringen. Technische begeleiding kan vanuit een regionale kenniscentrum ondersteund worden.</p> <p>Pilootinstallatie voor een KWZI en drukriolering kan intergemeentelijk, evenals het uitbesteden van gemeenschappelijk beheer KWZI's en drukriolering.</p>	

PRIORITEIT 3: ORGANISEER ALS GEMEENTE IN HET RODE (INDIVIDUEEL TE OPTIMALISEREN) BUITENGEBIED EEN COLLECTIEVE AANPAK VAN IBA'S TEGEN 2020

Context	<p>IBA's krijgen veel aandacht in het huidig debat over de saneringsplicht, in de meeste gemeenten bevinden 1 à 3 % van de woningen zich in een rode cluster, maar dit kan oplopen tot 5 à 10% in sommige gemeenten met een groot buitengebied.</p> <p>In de rode cluster staan de eigenaars/gebruikers in principe zelf in voor de zuivering. De individuele behandeling van afvalwater door particulieren blijkt in de praktijk vaak problematisch door het ontbreken van nazorg.</p> <p>IBA's zijn als volwaardige zuivering te beschouwen. Uit ervaringen in binnen- en buitenland blijkt de goede werking van de IBA's afhankelijk van de installatie en het beheer. Een gecertificeerde installatie en geplaatst door een erkende aannemer biedt de nodige waarborg hiervoor.</p> <p>De gemeenten blijven verder betrokken bij de zones waar de verplichting van IBA's geldt. De gemeenten blijven bevoegd voor de controle op de plaatsing en de werking van de IBA's.</p> <p>Er wordt dan ook een sterk pleidooi gehouden opdat gemeenten een pro-actief IBA-beleid zouden voeren en als lokaal bestuur een verantwoordelijkheid opnemen. Dit kan door het opzetten van een collectieve aanpak (bestelling, plaatsing, onderhoud en beheer van IBA's). Indien de gemeente voor een beperkt aantal rode clusters geopteerd heeft, is dit (financieel) haalbaar.</p> <p>Volgens de nieuwe Vlarembepalingen is een IBA in de rode clusters verplicht tegen 2015. In de gemeentelijke uitvoeringsplannen kan een andere timing opgenomen worden.</p>	
Prioriteit nader toegelicht	<p>De aankoop en plaatsing van een gecertificeerde IBA bedraagt ongeveer 6.000 euro. Ook de werking van een IBA brengt kosten met zich mee, geraamd op ongeveer 300 euro per jaar.</p> <p>Een collectieve aankoop en beheer van de IBA's biedt de nodige garanties dat deze investeringen (eventueel door de gemeente gesubsidieerd) niet verloren zijn. Op deze manier wordt ook gestreefd naar een gelijke behandeling van de burgers ten opzichte van de woningen in het collectief te optimaliseren buitengebied of het centraal gebied.</p> <p>Bij de aanpak door de gemeente (of de rioolbeheerder) kan via de drinkwaterfactuur zowel de gemeentelijke als de bovengemeentelijke saneringsbijdrage gebruikt worden voor de financiering. De gemeenten worden extra gestimuleerd met een subsidie van het Vlaamse Gewest van 2.250 euro om de IBA-plicht van de burger over te nemen.</p> <p>De invulling van de IBA-plicht is qua milieurendement vaak ondergeschikt aan de collectieve oplossing in de groene clusters.</p>	

<p>Aanbevelingen</p>	<p>Het aantal IBA's in de rode clusters beperken waar (druk)rioleringen niet verantwoord zijn. Bij de (6-jaarlijkse) herziening van het zoneringsplan worden de resterende rode clusters kritisch geëvalueerd en bijgestuurd.</p> <p>Om tot een evenwichtige spreiding te komen van de gemeentelijke middelen, worden de kwetsbare gebieden afgebakend waar in eerste fase IBA's komen tegen 2015. De verdere timing voor het plaatsen van de IBA's is af te spreken in het uitvoeringsplan. Tegen 2020 kunnen de overige IBA's geplaatst worden. In afwachting van een IBA is steeds een septische put vereist.</p> <p>De gemeente organiseert een collectieve aanpak van de IBA's die binnen de gemeente geplaatst worden zowel bij de bestaande als bij nieuwe woningen. Een retributie, vergelijkbaar met de aansluitingskosten op riolering (ongeveer 1.500 euro) valt ten laste van de burger, evenals de afkoppeling van regenwater.</p> <p>De gemeente kiest voor een kwalitatieve IBA-techniek die een hoge bedrijfszekerheid combineert met een lange levensduur. Een BENOR-gekeurd systeem is hierbij het minimum.</p> <p>De gemeente staat in voor het beheer en het onderhoud van de IBA. Dit kan via een onderhoudscontract, maar kan ook intergemeentelijk georganiseerd worden. Het energieverbruik valt verder ten laste van de particulier.</p> <p>Bestaande IBA's die in een rode cluster gelegen zijn, worden door de gemeente (of rioolbeheerder) overgenomen als ze voldoen aan de gestelde kwaliteitscriteria. Indien niet, worden ze in de periode 2021-2025 door de gemeente vervangen.</p>	
<p>Concrete acties</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Beslissen over het principe van de collectieve aanpak van IBA's binnen de gemeente met een spreiding in de tijd - Afbakenen van de kwetsbare gebieden waar de IBA-plicht versneld wordt doorgevoerd tegen 2015 - Pilotinstallatie van IBA binnen de gemeente of in intergemeentelijk verband. - Typebestek en aanbesteding voor de collectieve (eventueel intergemeentelijke) aankoop en voor het beheer van de IBA's. - Bestaande IBA's inventariseren en evalueren met het oog op een overname door de gemeente. - (Twee)jaarlijkse controle en staalname van de IBA's. Ook de resterende private IBA's worden gecontroleerd 	
<p>Intergemeentelijk aspecten</p>	<p>IBA's is het thema waar gemeenten bij uitstek kunnen samenwerken en tot een schaalniveau komen waar een proefinstallatie of collectieve aankoop gemakkelijk te realiseren is.</p> <p>Een intergemeentelijk samenwerkingsverband kan de IBA-activiteiten van de gemeente overnemen en organiseren. Ook de diverse rioolbeheerders en afvalintercommunales bieden de plaatsing en beheer van IBA aan in hun dienstenpakket.</p>	

PRIORITEIT 4: BIJ RENOVATIE VAN HET CENTRAAL GEBIED LIGT HET ACCENT OP DE OMBOUW NAAR EEN GESCHEIDEN STELSEL TEGEN 2050.

Context	<p>Het zoneringsplan heeft vooral betrekking op de woningen van het buitengebied. Daarnaast dienen ook in het centraal gebied nog investeringen te gebeuren waarbij de geleidelijke ombouw naar een (semi)-gescheiden stelsel voorop staat.</p> <p>Om tot een goede werking te komen van de rioolwaterzuiveringsinstallaties, moet regenwater uit de gescheiden afvalwaterriolering gehouden worden. De heraanleg is in principe steeds met een gescheiden stelsel.</p> <p>De rioleringen bevinden zich soms in een heel slechte toestand, vooral de oude rioleringen van vóór 1960. Om accidenten (zoals verstoppingen en verzakkingen) te vermijden, moeten de knelpunten en risico-plaatsen opgespoord worden.</p> <p>Gezien de levensduur van rioleringen van 60 à 80 jaar, moet voor de renovatie en vervanging worden gerekend met een jaarlijks te investeren vervangingskost van 1,5 % van de waarde van het gemeentelijk rioleringsstelsel. Voor de regio kan hiervoor de calculatie dienen zoals berekend in 2004 voor de opmaak van de cross-border-lease-operatie.</p> <p>In de huidige rioolstelsels zijn soms grachten en beken opgenomen in de riool. Dit zorgt voor parasitaire debieten die prioritair dienen afgekoppeld te worden.</p>	
Prioriteit nader toegelicht	<p>De nieuwe Vlarem voorzien dat bij heraanleg van riolering, een gescheiden stelsel wordt aangelegd. Een volledig gescheiden stelsel is niet overal evident. Een semi-gescheiden stelsel of zelfs een gemengd stelsel kan verantwoord zijn (bijvoorbeeld als er geen waterlopen zijn waar het regenwater naar toe kan of in dicht bebouwde centra waar afkoppeling niet haalbaar is). Het gemeentelijk uitvoeringsplan laat toe om zones te bepalen waar het rioleringsstelsel ook in de toekomst gemengd blijft.</p> <p>De renovatie van het centrale gebied zal over een langere periode gespreid worden dan het buitengebied. Het grootste aandeel van de renovatie van het centraal gebied zal liggen na de sanering van het buitengebied. Uiteraard zullen ondertussen ook projecten in het centrale gebied uitgevoerd worden, bij de heraanleg van straten, buurten en openbaar domein</p> <p>De omvorming van een hoofdzakelijk gemengd naar een hoofdzakelijk gescheiden stelsel heeft zijn financiële consequenties zowel voor de gemeente (of rioolbeheerder) als voor de burger die moet afkoppelen. Een goede communicatie met de burger is dan ook essentieel.</p> <p>De renovatie met een gescheiden rioolstelsel dient deskundig voorbereid en geprogrammeerd te worden. Voorkeur is te beginnen met een gescheiden stelsel dat onmiddellijk aansluit op de waterzuivering en in aanmerking komt voor rio-subsidies.</p>	

Aanbevelingen	<p>De gemeente opteert bij renovatie van de riolering en bij heraanleg van straten, pleinen en buurten, overwegend voor een gescheiden stelsel. Enkel in uitzonderlijke omstandigheden wordt gekozen voor een gemengd of een semi-gescheiden stelsel. Het aanduiden van de zones waar verder voor een gescheiden stelsel geopteerd wordt, gebeurt in het gemeentelijk uitvoeringsplan.</p> <p>Het streefdoel om tot een omvorming te komen met een hoofdzakelijk gescheiden stelsel is 2050. Opzet is in 2050 75% van de huidige verharde oppervlakte die nu op gemengde riolering zit af, te koppelen.</p> <p>Uitbouw van een parallel waterafvoersysteem om de afkoppeling van regenwater te kunnen opvangen. In eerste instantie bepalen welke gemengde rioleringen, na aanleg van de afvalwaterriool, als regenwaterriool kunnen blijven functioneren.</p> <p>Levensduur van de rioleringen verlengen door een goed onderhoud. Een regelmatige inspectie laat toe de toestand van de rioleringen op te volgen en tijdig in te grijpen.</p> <p>De knelpunten in het stelsel met risico's op materiële schade krijgen prioriteit in het programma. Eveneens worden knelpunten met parasitaire debieten versneld aangepakt om tot een beter functioneren te komen van het gescheiden rioolstelsel.</p> <p>Bij rioleringswerken in het centrale gebied wordt een minder hinder programma opgezet om de werken uit te voeren met een minimale overlast voor de bewoners en de lokale handel.</p>	
Concrete acties	<ul style="list-style-type: none"> - Goede inventarisatie van het bestaande rioleringsstelsel naar toestand, kwaliteit, knelpunten, aansluitingen, ... Een hydronaut of gelijkaardige modellering toont de knelpunten in het stelsel - Regelmatige inspectie van het rioleringsnet - Bepalen welk gebied van de gemeente gemengd blijft bij een heraanleg van de rioleringen - Knelpunten in het rioleringsstelsel in kaart brengen (risico op verzakking) met bijhorende risicoanalyse - Indicatief programma voor de renovatie van het centraal gebied tot 2050. Afstemmen met het programma voor de wegeniswerken door de gemeente - Afstemmen met de werken gepland door andere nutsmaatschappijen (elektriciteit, gas, communicatie, ...) 	
Intergemeentelijk aspecten	<p>De aanpak van het centrale gebied is vooral maatwerk volgens de lokale situatie. Het toepassen van de beste technieken gebeurt in afspraak tussen gemeente en studie bureau.</p> <p>Ervaringsuitwisseling en ondersteuning op intergemeentelijk vlak is wel mogelijk om voor de gemeente de beste keuze te maken.</p>	

PRIORITEIT 5: STEL EEN OMVATTEND INVESTERINGS- EN ONDERHOUDSPROGRAMMA OP VOOR HET RIOLERINGSNET

Context	<p>Uit de vorige prioriteiten blijkt een veelheid aan investeringen voor de gemeenten om aan hun verplichtingen te voldoen. Dit geldt zowel voor de aanleg van nieuwe rioleringen, renovatie van bestaande riolering als de afkoppeling van regenwater.</p> <p>Dit brengt mee om de noodzakelijke investeringen goed te plannen in de tijd. Dit is de basis voor het indienen van een programma bij Europa en het verkrijgen van een verlenging van de termijnen.</p> <p>Een investeringsprogramma is de leidraad voor een stapsgewijze vooruitgang naar een volledige sanering (100% zuiveringsgraad), waarbij de meest rendabele projecten eerst uitgevoerd worden.</p> <p>Dit is dan ook de basis voor een rapportering. Het aantonen dat de gemeente op koers is met de geplande investeringen, zal een element zijn in de beoordeling van de gemeente door de VMM in het kader van het ecologisch en economisch toezicht.</p> <p>Rioleringen zijn een basisinfrastructuur en een belangrijk onderdeel van het gemeentelijk patrimonium en mogen niet verwaarloosd worden. Een onderhoud van de rioleringen vermijdt grote materiele en financiële schadegevallen door verzakkingen en wateroverlast. Dit aspect mag niet als een kost te beschouwen, maar als het vermijden van toekomstige kosten.</p>	
Prioriteit nader toegelicht	<p>Eens de visie van de gemeente en de rioleringsknelpunten bepaald zijn, is het tijd voor actie, maatregelen en investeringen. Dit vergt een doeltreffende beleid met een planmatige aanpak. De gemeente dient eerst een volledig beeld te krijgen van de nodige investeringen om deze te programmeren en te voorzien in de werkplanning en de begroting. Ook de (gemeentelijke) IBA's worden in het investerings- en onderhoudsprogramma voorzien.</p> <p>Met de vele investeringen dienen de projecten gerangschikt te worden op basis van hun rendement. Dit geeft een prioritering van de projecten die het meest bijdragen tot de doelstelling van zuivere waterlopen. De volgorde in de planning wordt echter door verschillende andere aspecten beïnvloed.</p> <p>Het programmeren in de tijd staat uiteraard in relatie met het jaarlijks beschikbaar budget en de gestelde einddatum voor een volledige sanering. Beiden moeten op elkaar afgestemd worden.</p> <p>Rioleringen zijn ondergrondse leidingen met een beperkte levensduur. Om het rioleringsstelsel in stand te houden moeten tijdig de riolen vernieuwd te worden.</p> <p>Lekkende rioleringen dienen hersteld te worden, verstoppingen en obstakels in de riolering geruimd te worden.</p>	

Aanbevelingen	<p>Een bundeling met alle geplande projecten die nodig zijn voor het uitvoeren van de saneringsplicht vormt de basis van een eerste versie van het gemeentelijk investeringsplan. Een eerste tijdshorizon loopt tot 2025 (focus op sanering van het buitengebied), een tweede programma tot 2050 (focus op sanering van het centraal gebied).</p> <p>Hiermee kan een flexibel programma opgemaakt worden dat jaarlijks geactualiseerd wordt. Vijfjaarlijks volgt dan een grondige evaluatie en bijsturing.</p> <p>Het investeringsprogramma weerspiegelt de gemeentelijke prioriteiten en staat in relatie met de opportuniteiten. Het programma geeft de volgorde en de indicatieve timing weer voor het uitvoeren van de investeringen.</p> <p>De gemeenten dienen voldoende vooruit te kijken en een totaalom te maken van alle verwachte investeringen. De gemeente legt op basis van het investeringsprogramma dan de budgetten en de middelen vast voor de toekomst.</p> <p>Het investeringprogramma is ook de basis voor een rapportering en een illustratie van het bereiken van de waterkwaliteitsdoelstellingen.</p> <p>De gemeente besteedt voldoende aandacht aan het onderhoud van rioleringen.</p>	
Concrete acties	<ul style="list-style-type: none"> - Oplijsten, documenteren en inschatting van alle rioleringsprojecten (projectenkorf) met een inschatting van de kostprijs per project op basis van kerncijfers of na een eerste voorstudie - Bepalen van een volgorde van de geplande investeringen op basis van: <ul style="list-style-type: none"> - Het zuiveringsrendement (in vuilvracht en in kostprijs) - Prioritair te zuiveren zones (ecologisch kwetsbaar gebied) - Vergelijking met de investeringen in het openbaar domein (wegennis, buurtrenovatie, pleinen, ...) - De knelpunten in de rioleringen na de knelpuntanalyse - Vergelijking met de criteria voor het toekennen van rio-subsidies - Vastleggen van een rollend tienjaren-investeringsprogramma en een indicatief programma tot 2050 - Jaarlijkse planning van het preventief onderhoud en de inspectie van de rioleringen. Snelle interventie opzetten voor dringende meldingen 	
Intergemeentelijke aspecten	<p>De programmering is in de eerste plaats gemeente-specifiek. Methode van planning en wijze van rapportering kan intergemeentelijk ontwikkeld of uitgewisseld worden. Voor kleinere gemeenten is deze specifieke kennis moeilijk in huis te hebben en intergemeentelijk op te bouwen.</p>	

PRIORITEIT 6: ZORG VOOR EEN GEZONDE FINANCIERING VAN HET GEMEENTELIJK RIOOLBELEID

Context	<p>Uit een extrapolatie vanuit de 12 pilootgebieden, verspreid in Vlaanderen, worden de gemeentelijke investeringen voor gans Vlaamse buitengebied berekend op 6,35 miljard euro. Voor een gemiddelde gemeente betekent dit een groote-orde van 30 miljoen euro.</p> <p>Naast de aanleg van nieuwe rioleringen is het onderhoud en de renovatie van rioleringen eveneens van noodzakelijk belang om het bestaande stelsel in goede conditie te houden. Hiervoor is het aangewezen ongeveer 2% van de vervangwaarde van het rioleringsstelsel te voorzien.</p> <p>Sinds 2005 kunnen de gemeenten een gemeentelijke saneringsbijdrage innen op het waterverbruik via de drinkwaterfactuur (in 2008 een maximum van 1,1851 euro/m³). Op Vlaams niveau is jaarlijks ongeveer 1,1 miljard nodig (berekening VVSG met einddatum van 2027) voor het totaal pakket van riolering en IBA's. De gezamenlijke inkomsten uit de saneringsbijdrage voor 2008 wordt op 209 miljoen geraamd. Met een maximale saneringsbijdrage is de opbrengst voor Vlaanderen 350 miljoen euro. De voorziene rio-subsidies vanuit het Vlaamse Gewest zijn beperkt tot ongeveer 120 miljoen per jaar (voor 2008: 117 miljoen).</p> <p>Deze berekening toont aan dat er een bijkomende financiering nodig is vanuit de algemene middelen van de gemeente of dat er een alternatieve financiering gezocht moet worden.</p> <p>Er is ook een voorstel in de maak waarbij het Vlaamse Gewest via Aquafin een deel van de rioleringen zou overnemen, afhankelijk van het overnamepunt. In het kader van het lokaal pact heeft de Vlaamse regering 700 miljoen euro extra voorzien voor gemeentelijke rioleringen.</p>	
Prioriteit nader toegelicht	<p>Door de gemeenten zijn extra inspanningen vereist om tot een versnelling te komen van het huidig investeringsritme. Bovendien zijn de totale kosten van projecten voor de gemeente vaak groter omdat rioleringswerken samen gaan met het vernieuwen van het wegdek en het renoveren van de straat.</p> <p>De financiering van de gemeentelijke rioleringen wordt een bijzonder moeilijk punt. Enerzijds is er de gemeentelijke saneringsbijdrage, maar deze is geplafonneerd en kan als effect hebben dat mensen spaarzaam met water omgaan of meer regenwater gebruiken, waardoor de inkomsten niet overschat mogen worden.</p> <p>Het leggen van een gezonde financiële basis en planning voor de toekomst is absoluut noodzakelijk om een rioleringsbeleid te kunnen voeren. Het beschikbaar budget zal mee de uitvoeringsperiode bepalen waarin de rioleringen zullen aangelegd worden, maar mag de einddatum van 2025 voor het buitengebied niet in het gedrang brengen.</p>	

Aanbevelingen	<p>Met de beschikbare middelen dient een optimaal rendement bereikt te worden. Naast de specifieke inkomsten voor rioleringen, dienen nog extra middelen gereserveerd te worden uit de algemene middelen voor de komende jaren.</p> <p>Het prijsbewust ontwerpen van rioleringen is dan ook aan de orde. Het strikt toepassen van gescheiden rioleringen laat toe de DWA-afvalwaterriolering niet te overdimensioneren.</p> <p>Pistes van alternatieve financiering kunnen verder de gemeentelijke begroting ontzien en moeten verder verkend worden. Meestal betekent dit evenwel het verschuiven van de factuur naar de toekomst, met een hogere rentelast als gevolg. Het financieel plaatje moet dus vooral op lange termijn becijferd worden.</p> <p>Een heikel discussiepunt voor de toekomst is het eventueel solidariseren van de financiering van gemeentelijke rioleringen tussen gemeenten die beperkte inspanningen en gemeenten die bijzonder grote inspanningen moeten leveren. Op korte termijn is solidarisering geen wenselijke piste om gemeenten die reeds sterk geïnvesteerd hebben in rioleringen niet te benadelen. Beschouwd op langere termijn blijken de verschillen tussen individuele gemeenten niet zo groot te zijn.</p> <p>In het licht van de financiering van rioleringen, is de overname van de grootste rioleringen door het Vlaamse Gewest (Aquafin) op basis van de overnamepunten welkom. Vooral voor kleine gemeenten met een groot buitengebied kan dit winst opleveren.</p> <p>Een suggestie voor het Vlaams Gewest is te zorgen een toename van de rio-subsidies. De rio-subsidiëring wordt best hervormd om de gemeenten meer zekerheid te geven over de beschikbare middelen (systeem trekkingsrechten).</p>	
Concrete acties	<ul style="list-style-type: none"> - Inschatting van de lange termijnplanning van gemeentelijke rioleringen (inclusief onderhoud en exploitatie) en financieringsbehoefte gespreid in de tijd - Aanleggen van voldoende budgetten of een reserve voor gemeentelijke rioleringen: <ul style="list-style-type: none"> - Innen van de maximale gemeentelijke saneringsbijdrage via de drinkwaterfactuur - Jaarlijks budget vastleggen buiten de saneringsbijdrage vanuit de eigen gemeentelijke middelen - Alternatieve financiering zoeken door préfinanciering of derde financiering met vreemde middelen - Opmaak van subsidiedossiers voor een principiële aanvraag binnen het rio-fonds. Hierbij wordt uitgegaan van een maximale subsidiëring van 2DWA-projecten - Indien riolen door een rioolbeheerder beheerd worden, opmaak van een termijn business-model 	
Intergemeentelijke aspecten	<p>Een opsomming van alle gemeentelijke financieringsbehoefte is een indicatie naar regionale behoefte.</p> <p>Indien aan een alternatieve financiering gedacht wordt, is een intergemeentelijk initiatief een goede piste</p> <p>Discussie over het solidariteitsprincipe aanbrengen</p>	

PRIORITEIT 7: ORGANISEER DE AFKOPPELING VAN REGENWATER IN EEN PARTNERSCHAP MET DE BURGERS EN DE BEDRIJVEN

Context	<p>Zonder een afkoppeling (scheiding van afvalwater en regenwater) is de aanleg van een dure, gemengde of semi-gescheiden riolering noodzakelijk (waarbij afvalwater en regenwater samen getransporteerd worden in rioolbuizen).</p> <p>Afkoppelen is noodzakelijk voor de goede werking van de rioolwaterzuiveringsinstallaties en het beperken van de overstortfrequentie. Bovendien is een optimale afkoppeling ook een voorwaarde voor het bekomen van rio-subsidies.</p> <p>Een doorgedreven en maximale afkoppeling van het regenwater op perceelsniveau is zelfs een absolute noodzaak in het geval van een 2-dwa riolering, een drukriolering of een IBA.</p> <p>Het afkoppelen van het regenwater en het afvalwater wordt opgelegd door de gewestelijke stedenbouwkundige verordening hemelwater, infiltratie en buffering (voor nieuwe woningen en verbouwingen) en door Vlarem (bij aanleg van een gescheiden stelsel, voor gesloten bebouwing is de afkoppeling enkel nodig voor de oppervlakte waarvoor geen leiding door het gebouw nodig is).</p> <p>Afkoppeling betekent een meerkost op privaat terrein, vooral bij bestaande woningen waar de waterafvoer aangepast wordt. Uit proefprojecten blijkt een gemiddelde kostprijs van 2.000 euro per woning, met een grote spreiding van 250 tot 5.000 euro.</p>	
Prioriteit nader toegelicht	<p>Het afkoppelen van bestaande woningen is maatwerk en vergt een aanpassing van het waterafvoersysteem en is afhankelijk van de aanwezigheid van regenwaterputten en septische putten.</p> <p>Sommige gemeenten maken de keuze om de kosten voor eigen rekening van de gemeente te nemen. Andere gemeenten geven de voorkeur aan het verlenen van een subsidie voor de afkoppeling. Andere gemeenten voorzien geen bijdrage.</p> <p>De gemeente heeft een belangrijke rol in de communicatie, het stimuleren en ondersteunen van de afkoppeling van het regenwater op private percelen.</p> <p>Uit reeds uitgevoerde projecten blijkt dat een gecoördineerde aanpak door de gemeente, waarbij voor elk perceel de afkoppeling bekeken en uitgevoerd wordt, het beste resultaat oplevert. Een combinatie van een duidelijke verplichting, een individuele begeleiding, met een financiële stimulans en een mogelijke (financiële) sanctie zijn bepalend voor de slaagkansen van de afkoppeling.</p> <p>Het probleem is om de 'verplichte' afkoppeling ook effectief te kunnen afdwingen. Op vandaag is er geen afdoend instrumentarium om de afkoppelingsplicht af te dwingen of te handhaven wanneer er een onwil is overeenkomstig de reglementering correct aan te sluiten.</p>	

Aanbevelingen	<p>De gemeentelijke dienst als aanspreekpunt moet een goed inzicht hebben in de praktische aspecten van de afkoppeling om de burger correct te informeren.</p> <p>De burger dient een duidelijk beeld te krijgen over het hoe en waarom van de afkoppeling op zijn perceel. De gemeente organiseert best een aangepast afkoppelingsadvies dat de huidige situatie in beeld brengt en een voorstel doet van afkoppeling met een calculatie van de kosten.</p> <p>Waar de afkoppeling opgelegd wordt, is een financiële ondersteuning wenselijk. Omwille van de kostprijs die sterk kan uiteenlopen, kan de subsidiëring gedifferentieerd worden met een procentueel hogere subsidiëring voor een hogere kost: 25% op eerste schijf tot 1.000 euro, 50% op tweede schijf tussen 1.000 en 2.000 euro, 75% op derde schijf tussen 2.000 en 3.000 euro (met een maximum volgens de raming in het afkoppelingsadvies en begrensd tot 1.500 euro).</p> <p>Ook is het interessant voor de gemeente om afkoppeling gecombineerd met een infiltratievoorziening zonder overloop naar de riolering te subsidiëren aan 75%. In zones waar de bodem goed infiltreerbaar is, zou dit zelfs als een aanbeveling gelden (voorbeeld door enkel nog afkoppeling met infiltratie te subsidiëren).</p> <p>De gemeente biedt de mogelijkheid aan, om in geval van rioleringswerken de afkoppeling uit te voeren door een gemeenschappelijke aannemer of onderaannemer van de werken.</p> <p>De aansluiting dient steeds gecontroleerd te worden. Er komt een handhaving bij het niet of verkeerd aansluiten op riolering, voorbeeld door het systeem van (gewestelijke) administratieve boetes (in kader van het milieuhandhavingsdecreet). Het Vlaams Gewest dient een duidelijk kader te creëren waarbinnen de gemeenten (of de rioolbeheerder) de afkoppelingsplicht effectief kunnen verplichten.</p>	
Concrete acties	<ul style="list-style-type: none"> - Duidelijke communicatie met de burger naar het doel en de verplichting van de afkoppeling (infovergadering) - Afkoppelingsadviseur aanstellen om de mensen te adviseren bij (verplichte) afkoppeling - Voorzien van financiële stimuli voor een (verplichte) afkoppeling via een gemeentelijk subsidierelement - Controle op de effectieve afkoppeling en gescheiden aansluiting door de gemeente of de rioolbeheerder - Stimuleren en informatie over infiltratievoorzieningen en extensieve groendaken 	
Intergemeentelijke aspecten	<p>Een regionaal kenniscentrum kan expertise leveren over afkoppeling. Een afkoppelingsadviseur voor advies en controle kan intergemeentelijk of regionaal ingezet worden.</p> <p>Pilootproject met infiltratievoorziening</p> <p>Handhaving worden beter op het hoger niveau van Vlaanderen vastgelegd of gereguleerd.</p>	

PRIORITEIT 8: ZORG MET EEN ROBUUST AFVOERSTELSEL VAN GRACHTEN EN BEKEN VOOR EEN VERTRAAGDE AFVOER VAN HET REGENWATER

Context	<p>Regenwater wordt afgevoerd via het stelsel van grachten, waterlopen en rivieren. Met de aanleg van gescheiden rioleringen, wordt de RWA (regenwaterafvoer) afgeleid naar dit waterlopenstelsel.</p> <p>Door urbanisatie met verharde gebieden en het versneld afvoeren door kanalisatie van waterlopen, is de kans op overstromingen sterk toegenomen de voorbije decennia. Ook met de klimaatswijziging en een gewijzigd neerslagpatroon neemt de kans op overstromingen steeds toe.</p> <p>Uiteraard moet materiële schade door overstromingen beperkt worden en veiligheid bieden aan de bevolking en de bebouwde gebieden. Dit betekent dat het goed in kaart brengen en uitwerken van een waterafvoersysteem belangrijk is. In de bebouwde gebieden betekent dit de aanleg van een RWA-stelsel met de nodige dimensionering om bij regenval het water af te voeren, steeds gecombineerd met een vertraagde afvoer.</p> <p>In het buitengebied is de boodschap vooral het regenwater vertraagd te laten afstromen en zoveel mogelijk in het bovenstroomse gebied vast te houden. Het behoud en het herstel van de natuurlijke bergingscapaciteit, waar kortstondige overstromingen toegelaten worden, is een eerste maatregel. Indien nodig wordt er werk gemaakt van extra berging in de vorm van bufferbekkens.</p>	
Prioriteit nader toegelicht	<p>Het grachtenstelsel vormt een autonoom systeem, onafhankelijk van de afvalwater-riolering dat (drainage)water van landerijen en regenwater van verharde oppervlakte afvoert naar de beken. Enkel waar het gemeentelijk uitvoeringsplan verder een gescheiden stelsel voorziet, is er geen aparte regenwaterafvoer.</p> <p>Een performant afvoerstelsel voor regenwater is bijna even belangrijk als het rioleringsstelsel. Het stelsel van grachten en waterlopen is een samenhangend geheel waar afvoer, berging en infiltratie elkaar aanvullen.</p> <p>Even belangrijk is op perceelsniveau, overeenkomstig de gewestelijke stedenbouwkundige verordening, het water af te remmen door hemelwaterputten, infiltratie- en kleine buffervoorzieningen.</p> <p>De regenwaterafvoer is een belangrijk aandachtspunt bij het verkrijgen van rio-subsidies voor gescheiden riolering.</p> <p>In de regio zijn heel wat knelpunten waar bij hevige neerslag waterlast optreedt. Waar riolerings- of collectorwerken gebeuren zonder aanpassing aan de afvoer van regenwater, verhoogt de kans op wateroverlast.</p> <p>Ook zijn er nog knelpunten door de verbinding tussen het oppervlaktewater en het rioleringsnet (grachten die aangesloten zijn op riolering met parasitaire debieten).</p>	

Aanbevelingen	<p>Het oppervlaktewatersysteem verdient meer aandacht in het vooruitzicht van een volledige scheiding tussen afvalwater en regenwater. De gemeente maakt een investerings- en onderhoudsprogramma voor de afwatering.</p> <p>De grachten en waterlopen zorgen in de eerste plaats voor een vlotte en efficiënte afwatering ter voorkoming van schade door wateroverlast en overstrooming. Het bufferend vermogen, het infiltreren en de ecologische kwaliteit zijn nevenfuncties die in de mate van het mogelijke meegenomen worden.</p> <p>Grachten hebben een groter bergend vermogen dan ingebuisde grachten. Waar een gescheiden stelsel wordt aangelegd, hebben open grachten dan ook de voorkeur. Noodzakelijke missing-links in het afwaterings- en grachtenstelsel worden aangelegd.</p> <p>Het modelleren van de waterlopen met een vereenvoudigd, robuust hydraulisch model is een werkzaam instrument om de knelpunten in kaart te brengen en oplossingen te simuleren.</p> <p>Afspraken over het beheer van de waterlopen kan binnen het bekken en het deelbekken gebeuren. Het beheer van waterlopen mag geen afwenteling betekenen naar de buurgemeenten.</p> <p>In erosiegevoelige gebieden dreigen grachten en beken dicht te slibben door sediment. De gemeente maakt dan verder werk van de uitvoering van het gemeentelijk erosiebestrijdingsplan.</p>	
Concrete acties	<ul style="list-style-type: none"> - Grachtenstelsel en waterafvoer van de gemeente in kaart brengen - Gemeentelijk afwateringsplan voor het grondgebied opmaken met ondermeer: <ul style="list-style-type: none"> - Inschrijven van prioritaire grachten als waterlopen derde categorie - Ruimingsplan en onderhoudsschema van grachten, waterlopen en oeverzones - Herwaardering van de grachten: <ul style="list-style-type: none"> - Ingebuisde grachten terug open maken - Afkoppelen van ongezuiverd afvalwater op de grachten. - Aanleg van open grachten - Voorkomen van overstroomingen en wateroverlast: <ul style="list-style-type: none"> - Herstel natuurlijke berging en overstroomingsgebieden - Aanleg bufferbekkens waar nodig - Ecologische inrichting en beheer van grachten en oevers <ul style="list-style-type: none"> - Randbeheer en bufferstroken langs - Aanduiding en beheer oeverzones 	
Intergemeentelijke aspecten	<p>Grachten en beken zijn vaak gemeentegrensoverschrijdend. Er mag geen afschuiven zijn van een probleem op de andere gemeente.</p> <p>Afwateringsplan en modellering kunnen best regionaal aangepakt worden. Erosie en beekbeheer kunnen eveneens grensoverschrijdend aangepakt worden (bijvoorbeeld binnen het waterschap).</p> <p>Onderhoud en ruimen van grachten en waterlopen kunnen via een gezamenlijke aanbesteding.</p>	

PRIORITEIT 9: BEPAAL DE KEUZE VAN DE GEMEENTE OM HET RIOOLBEHEER MET EIGEN DIENSTEN UIT TE VOEREN OFWEL UITBESTEDEN AAN EEN NUTSMAATSCHAPPIJ

Context	<p>De decretale saneringsplicht (2004) heeft een trendwijziging teweeggebracht in het water- en rioleringslandschap. De drinkwatermaatschappijen zijn nu verantwoordelijk voor het zuiveren van het afvalwater afkomstig van drinkwater.</p> <p>De gemeentelijke saneringsplicht bestaat uit het inzamelen van het huishoudelijk afvalwater. Het decreet voorziet, gezien vanuit het standpunt van de gemeente vijf mogelijkheden om haar inzamelingsplicht en rioleringsbeheer te organiseren:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. de gemeente doet haar rioleringsbeleid zelf 2. de gemeente richt een autonoom overheidsbedrijf op 3. de gemeente draagt haar rioleringsbeheer over aan een opdrachthoudende intercommunale 4. de gemeente doet een marktbevraging om zijn rioleringen door de private sector te laten beheren 5. de gemeente delegeert haar rioleringsbeleid naar de drinkwatermaatschappij <p>De gemeenten (of de rioolbeheerder door de gemeente aangesteld) moeten alvast een overeenkomst afsluiten met de drinkwatermaatschappij over het invullen van de gemeentelijke saneringsplicht, het beheer van de riolen en het innen van de gemeentelijke saneringsbijdrage.</p> <p>Diverse maatschappijen (drinkwatermaatschappijen en andere) hebben ondertussen een aanbod gedaan naar de gemeenten.</p>	
Prioriteit nader toegelicht	<p>Leiedal heeft in samenwerking met de wvi de oefening gemaakt om de mogelijkheden af te wegen aan de hand van de pro's en de contra's. Hiervoor werd vertrokken van het concrete aanbod vanuit een aantal nutsmaatschappijen die in West-Vlaanderen actief zijn.</p> <p>Het aanbod vanuit WVEM (Infrax), TWVM (aquario), VMW (rioact) en Aquafin zijn in een tabel samengevat en bieden een overzicht van de specifieke aspecten. Deze tabel (bijlage 1) kan als leidraad dienen voor het afwegen van de mogelijkheden om tot een gefundeerde keuze te komen.</p> <p>Recent heeft de VMW zijn aanbod uitgebreid met een P-waterdienst waarbij de gemeentelijke rioleringen overgenomen worden door de VMW (in samenwerking met Aquafin).</p> <p>Ondertussen heeft ook Deloitte op vraag van de VVSG zijn benchmarkstudie 'aanbod lokaal rioolbeheer in Vlaanderen' geactualiseerd.</p> <p>De voornaamste conclusie is dat er belangrijke verschillen zijn, ondermeer in financiële vergoeding van de ingebrachte riolen, de onderlinge solidariteit, de termijnen en vergoedingen. Een algemene vaststelling is dat de informatie om een objectieve financiële vergelijking te maken ontbreekt of onvoldoende transparant is.</p>	

Aanbevelingen	<p>Gemeenten dienen in de eerste plaats hun eigen ambitie te bepalen voor de uitbouw van hun technische dienst.</p> <p>Gemeenten waar het niet haalbaar is de technische dienst volwaardig uit te bouwen, kunnen vrijwel het ganse rioolbeheer uitbesteden. Hier is vooral het aanbod van Infrac of de P-dienst van de VMW interessant binnen het huidig aanbod. Wel dienen de gemeenten, als democratisch bestuur en verantwoordelijke voor het algemeen belang, voldoende (mede)zeggingschap te behouden en hun regierol op te nemen.</p> <p>Gemeenten die wensen hun technische dienst professioneel uit te bouwen, beheren hun rioleringen best zelf. Een reeks van studie- en ontwerpbureau's staan klaar om de nodige diensten te leveren. Het aanstellen van een watermanager of watercoördinator binnen de gemeentelijke diensten om alles in goede banen te leiden is wenselijk.</p> <p>Gemeenten die hun rioleringen zelf willen beheren, maar waar het niet haalbaar is een volledig technische dienst uit te bouwen, kunnen een structurele ondersteuning inschakelen als een permanente adviseur en leverancier van een aantal rioleringsdiensten. Het aanbod van de VMW met Rioact biedt een flexibele vorm van ondersteuning op maat van de gemeente.</p> <p>We benadrukken opnieuw dat de gemeente de taak heeft het rioleringsbeleid aan te sturen en van nabij op te volgen. Bij het uitbesteden van het rioleringsbeleid, dient de afstemming met de wegeniswerken in de gemeente bewaakt te worden.</p>	
Concrete acties	<ul style="list-style-type: none"> - Goede afspraken met de drinkwatermaatschappij over de invulling van de decretale saneringsplicht, de gemeentelijke saneringsbijdrage en de BTW-recuperatie - Positioneren van de gemeente naar de uitbouw, het takenpakket en de specialisatie van de gemeentelijke diensten: Welke aspecten wil de gemeente zelf doen (IBA's, KWZI's, pompstations, huisaansluitingen, werftoezicht, afkoppelingsadvies, ...) - Keuze in het aanbod van rioolbeheerders: <ul style="list-style-type: none"> - VOLLEDIG IN EIGEN BEHEER voor gemeenten die eigen rioleringdeskundigen willen in de technische dienst - RIOACT voor gemeenten die externe deskundigheid op regelmatig basis willen inbrengen - INFRAOX op de P-waterdienst van de VMW voor gemeenten die hun eigen input minimaal willen houden en de riolen willen overdragen - In elk geval dient binnen de gemeente het rioleringsbeleid opgevolgd te worden door een gemeentelijke watermanager of -coördinator 	
intergemeentelijke aspecten	<p>Het is aangewezen dat in de regio het rioleringsbeheer niet al te sterk versnipperd wordt. Gemeenten stemmen hun keuze naar het inschakelen van een rioolbeheerder best op elkaar af. Een groep gemeenten zal ook sterker staan in hun relatie tot een nutsmaatschappij die het rioleringsbeheer doet.</p>	

PRIORITEIT 10: COMMUNICATIE MET DE BURGER IS VAN ESSENTIEEL BELANG VOOR HET WESLAGEN VAN HET RIOLERINGSBELEID

Context	<p>De burger is rechtstreeks betrokken op verschillende manieren:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Krijgt nieuwe reglementering opgelegd - Financiert de rioleringen via bijdrage en belastingen - Kan in de toekomst genieten van zuiver water <p>Het bereiken van de gestelde waterkwaliteit in Vlaanderen zal handen vol geld kosten. Volgens het principe 'de vervuiler betaalt' en het principe van de toerekening van de integrale waterkost, wordt een 'integrale waterprijs' aangerekend aan de gebruiker van het water.</p> <p>Dit heeft tot een prijsverhoging geleid van het drinkwater, wat leidt tot vragen bij de consument of deze prijsstijging terecht is. Daarnaast brengt het zoneringsplan en de uitbouw van gescheiden rioleringen ook nieuwe verplichtingen en kosten mee voor de burger (IBA, afkoppeling regenwater, aansluiting, ...).</p> <p>De gemeente staat dicht bij de burger. Communicatie met de burgers over het gevoerde waterbeleid en de te bereiken doelstellingen is dan ook cruciaal.</p> <p>De gemeenten zijn ook het aanspreekpunt en moeten de boodschap met de nieuwe regels overbrengen. Een doelgerichte dialoog en begeleiding van de burgers is nodig om aan hun verplichtingen te voldoen wanneer het rioleringsstelsel ontduddeld wordt.</p>	
Prioriteit nader toegelicht	<p>Vergelijkbaar met het afvalverhaal uit de jaren negentig, moet het publiek bewustzijn groeien over de plichten als goede huisvader en bijdragen tot zuiver water. In tegenstelling tot afval, heeft water de eigenschap weg te vloeien en wordt een slechte waterkwaliteit voor zover er geen geurhinder is, niet direct als een probleem ervaren. Toch is de burger als waterverbruiker en als bron van afvalwater betrokken bij het watergebeuren.</p> <p>Het nieuwe waterbeleid moet een maatschappelijk draagvlak vinden, zeker nu een belangrijke (financiële) inspanning van de burger verlangd wordt of wanneer de burger zijn gedrag dient aan te passen. Het moet duidelijk blijken dat de vele inspanningen voor zuiver water in het algemeen belang zijn.</p> <p>Werken aan water kadert dus in een lange termijn denken en brengt een duurzame toekomst voor de volgende generaties.</p> <p>Het optreden van de overheid moet evenwel burgervriendelijk blijven zodat het niet meteen ondergraven wordt vooraleer het een kans krijgt. Al te vaak worden de verplichtingen van bovenaf opgelegd zonder effectieve communicatie.</p> <p>De financiële gevolgen bij de burger kunnen opgevangen worden door een aantal financiële stimulansen voor werken op privaat domein (subsidiëring, advisering, collectieve aankoop).</p>	

Aanbevelingen	<p>De gemeente dient een communicatiestrategie op te zetten om het waterverhaal in de aandacht te brengen. De boodschap moet kort en krachtig verwoord worden en duidelijk te begrijpen zijn. "Zuiver water is een publiek basisrecht waar wij allen toe bijdragen". Deze boodschap moet regelmatig herhaald worden.</p> <p>Hierdoor kan/zal de burger zich betrokken voelen bij de collectieve inspanningen om tot zuiver water te komen. Het creëren van een milieubewustzijn moet leiden tot een gedragsverandering en een actieve participatie.</p> <p>De inspanningen moeten ook evenwichtig gespreid worden met een gelijke behandeling van de burgers. De gemeente gebruikt een mechanisme om financieel tot een aanvaardbare oplossing te komen voor iedereen (crf. overnemen van de IBA-plicht).</p> <p>De gemeente communiceert op een actieve manier over de inspanningen van de gemeente. Regelmatig wordt de stand van zaken weergegeven over de resultaten en de vooruitgang in de zuiveringsgraad van de gemeente.</p> <p>De gemeente doet in de communicatie beroep op het sociaal middenveld, om de milieudoelstellingen van het waterbeleid te realiseren. Ook in het NME-beleid van de gemeente wordt water een herkenbaar thema. Een waterwacht kan inschakelen worden om problemen te melden en mensen te sensibiliseren.</p>	
Concrete acties	<ul style="list-style-type: none"> - Mee responsabiliseren van de burger voor de doelstelling voor zuiver water: <ul style="list-style-type: none"> - Duidelijke boodschap brengen voor de bevolking voor een beter waterkwaliteit - Communicatiespecialist inschakelen: strategie en opbouw, publicatie en website - Specifieke moeilijke doelgroepen extra aandacht geven - Ideeënwedstrijd naar creatieve aanpak rond water - Rubriek in het gemeentelijk infoblad met een barometer van waterkwaliteit - Zorgen voor een gemeentelijk aanspreekpunt met voor de burger met pasklare informatie en op maat gesneden ondersteuning: <ul style="list-style-type: none"> - Overzicht van de ondersteuning aan de burgers, financiële subsidies, adviesinstanties, voorbeelden, ... 	
Intergemeentelijke aspecten	<p>Naar analogie met afval kan een regionale campagne opgestart worden om mensen bewust te maken. Voor de burgers wordt het dan ook duidelijk dat de regionale aanpak garant staat voor kwaliteit. Dit kan de vorm krijgen van een regionale campagne: "Kortrijk/regio koestert het water"</p> <p>Het aspect water kan geïntegreerd worden in een regionaal duurzaamheidsstreven.</p>	

MOGELIJKHEDEN VAN EEN INTERGEMEENTELIJKE BENADERING

Water is per definitie grensoverschrijdend en leent zich dan ook goed tot een intergemeentelijke afstemming. Elke gemeente ziet zich voor dezelfde problemen en uitdagingen geplaatst en moet zich organiseren. Als individuele gemeente is het niet altijd eenvoudig daar een antwoord op te vinden.

De piste om door meer intergemeentelijke samenwerking de riolen op een betere en meer efficiënte wijze te beheren (bijvoorbeeld kleinschalige waterzuivering, IBA's, drukrioleringen en de pompputten) biedt evidente schaalvoordelen.

In het geval van intergemeentelijke samenwerking voorziet het decreet vier mogelijkheden:

- projectvereniging zonder rechtspersoonlijkheid
- interlokale vereniging met rechtspersoonlijkheid
- dienstverlenende intercommunale zonder bevoegdheidsafstand
- opdrachthoudende intercommunale met bevoegdheidsafstand

Een eigen waterspecialist of watermanager binnen de gemeente is niet voor elke gemeente weggelegd. Vooral de kleinere gemeenten hebben baat bij om tot een poolvorming te komen, maar ook voor middelgrote en grotere steden geldt een winst door samenwerking.

In de regio Kortrijk bestaat de traditie om met verschillende gemeenten samen te werken waar dit een meerwaarde biedt. Leiedal fungeert sinds enkele jaren als lokaal steunpunt voor integraal waterbeheer. Ook hebben de afvalintercommunales onder meer interesse laten blijken om op gebied van technische installaties (IBA's, pompstations) een operationele rol te vervullen.

De Conferentie van Burgemeesters heeft zich herhaaldelijk uitgesproken voor meer cohesie binnen het waterbeleid van de gemeenten

In de eerste plaats is het belangrijk de personen die het gemeentelijk waterbeleid vorm geven, samen te brengen voor overleg en informatiedoorstroming. De waterschappen zijn de aanzet hiervoor, maar hebben geen eigen rechtspersoonlijkheid. Waterschappen kunnen evolueren tot een operationeel samenwerking, maar volgen ook niet de administratieve grenzen en worden vanuit de provincie gestuurd. Binnen het waterschap dient de inbreng van de gemeenten opgewaardeerd te worden. Leiedal is bereid het voortouw te nemen ten dienste van de gemeenten.

Op basis van zijn beleidsplan wil Leiedal zich voornamelijk toeleggen op regionale dossiers waar een intergemeentelijke aanpak het verschil kan maken. Dit kan de vorm aannemen van een adviseursrol om de gemeenten wegwijs te maken in de strategische keuzes die zich aandienen.

Mogelijkheden voor Leiedal:

- Leiedal als kennis- en expertisecentrum voor lokaal integraal waterbeleid verder ontwikkelen: bundelen van technische, operationele, juridische en beleidsmatige kennis
- Regionaal waterplan als basis voor gemeentelijke waterplannen
- Poolvorming van waterdeskundigen door intergemeentelijke samenwerking: bepalen welke operationele taken intergemeentelijk aangepakt of intergemeentelijk uitbesteed worden
- Regionale netwerking van gemeenten, Leiedal en de waterbeheerders
- Gemeenten en Leiedal participeren actief binnen het waterschap
- Intergemeentelijke afstemming in de instrumenten, subsidies en lokale regelgeving
- Inbedding van een operationele samenwerking kan in een bestaande structuur of een nieuwe structuur

SAMENVATTING VAN DE AANBEVELINGEN

De rioleringen vormen een belangrijk aandachtspunt voor de steden en gemeenten binnen deze nieuwe legislatuur.

De vijf sleutelkwesties voor het lokaal water- en rioleringsbeleid zijn:

1. Sanering van het buitengebied in functie van de kaderrichtlijn water
  - aanleg van rioleringen in de groene clusters
  - aanleg en exploitatie van de IBA'S in de rode clusters
2. Renovatie en geleidelijke ombouw van bestaande rioleringen naar gescheiden stelsel
  - rioolrenovatie omwille van de slechte staat van de riolen
  - vervanging van riool omwille van heraanleg straat en buurten
3. Oplossen van knelpunten in het rioleringsnet
  - knelpunten van parasitaire debieten op de riolering
  - knelpunten van missing links tussen riolen en de collectoren
  - knelpunt van correcte huisaansluitingen en afkoppeling van regenwater
4. Onderhoud en opvolging van het rioleringsnet
  - goede basisinventaris en rioleringsdatabank
  - preventief onderhoud
5. Parallel netwerk voor regenwaterafvoer met vertraagde afvoer
  - herwaardering van de grachten
  - afkoppelen van regenwater uit de riolering
  - infiltratie/bufferen van regenwater

De beperkte financiële middelen binnen de gemeente dienen op een efficiënte manier ingezet te worden. Een goede planning in de tijd voor een stelselmatige uitvoering van het zoneringsplan is noodzakelijk zodat gradueel stappen gezet worden in het verhogen van de zuiveringsgraad. In alle geval zal een versnelling nodig zijn van het huidig investeringsritme om de Europese doelstellingen zelfs tegen 2025 te halen..

De eerste prioriteit voor het behalen van een goede waterkwaliteit ligt vooral in het versneld uitbouwen van het gemeentelijk rioleringsnet. Rioleringen leiden het water naar RWZI's waar het op een efficiënte manier gezuiverd wordt. Het in de eerste plaats oplossen van de groene clusters van het zoneringsplan, heeft een hoger milieurendement dan het oplossen van de rode clusters. Het gemeentelijk financieren van IBA's mag dus niet ten koste gaan van de beschikbare middelen voor de aanleg van gemeentelijke rioleringen.

De burgers dienen vanuit de gemeente ondersteund en gestimuleerd te worden zowel naar het afkoppelen van regenwater op perceelsniveau als voor het installeren en laten werken van individuele waterzuivering. Voor het vervullen van de IBA-zuiveringsplicht is een collectief georganiseerde oplossing de enigste duurzame oplossing voor de rode clusters. We bevelen aan als gemeente (of rioolbeheerder) in te staan voor de plaatsing en de werking van gecertificeerde IBA's bij de burgers.

Voor de noodzakelijke financiering van de uitbouw van de gemeentelijke rioleringen, onafhankelijk van de rio-subsidies, is het aangewezen om bij de ééngemaakte drinkwaterfactuur de maximale gemeentelijke saneringsbijdrage te innen. Een overeenkomst met de VMW biedt het extra voordeel van de mogelijkheid om een belangrijk deel van de BTW op rioleringen te recupereren.

De technische diensten van de gemeente, verantwoordelijk voor het rioleringsbeheer dienen versterkt te worden om op een meer planmatige en professionele manier het rioleringsnet te beheren met het oog op de toekomst. Elke gemeente zou in eigen rangen een waterspecialist moeten tellen die van riolering, zuivering en afwatering zijn hoofdtaak maakt. De gemeente kan dit volledig in eigen beheer doen, maar ook samenwerken met een structurele partner. Hiervoor dienen zich een aantal maatschappijen aan op de markt van gemeentelijke ondersteuning.

Gemeenten waar het niet haalbaar is de eigen technische diensten uit te bouwen, kunnen vrijwel het ganse rioolbeheer uit besteden. Als rioolbeheerder komen vier mogelijkheden in aanmerking:

- een autonoom gemeentebedrijf
- een intergemeentelijk samenwerkingsverband
- een drinkwatermaatschappij
- een externe diensten-leverancier na marktbevraging

Wel dienen de gemeenten, als democratisch bestuur en verantwoordelijke voor het algemeen belang, voldoende (mede)zeggingschap te behouden en een regisseursrol op te nemen.

De piste om door lokale intergemeentelijke samenwerking de riolen op een betere en meer efficiënte wijze aan te leggen en te beheren (bijvoorbeeld kleinschalige waterzuivering, IBA's, drukrioleringen en de pompputten) als alternatief voor het toetreden tot een groter geheel, kan verder onderzocht worden. Dit kan zowel een nieuw intergemeentelijk samenwerkingsverband zijn als een uitbreiding van een bestaand structuur. Zo hebben de afvalintercommunales onder meer interesse laten blijken om op gebied van technische installaties een operationele rol te vervullen.

De wateraanpak moet ook duidelijk gecommuniceerd worden naar de bevolking toe. In de eerste plaats heeft het waterbeleid gevolgen voor de burgers. Het opleggen van de afkoppeling van het regenwater, het stimuleren van infiltratie, het functioneren van een IBA, ... moet goed gekaderd worden in de maatschappelijke, economisch en ecologische voordelen van een goede waterkwaliteit. In eerste instantie moet de gemeente een betrouwbaar aanspreekpunt zijn voor de burger om objectieve informatie te verkrijgen.

NAWOORD

Dit rapport is tot stand gekomen door een veelheid van contacten en overleg met verschillende instanties, overlegfora en personen.

In eerste instantie hebben de collega's Ann Tack, Nathalie Garré en Ann Vanacker van de west-vlaamse intercommunales wvi in belangrijke mate bijgedragen tot de kennisopbouw die dit rapport mogelijk gemaakt hebben. Samen met de wvi heeft Leiedal in 2007 drie terreinbezoeken georganiseerd voor gemeenten om het waterbeleid meer tastbaar te maken.

Achtereenvolgens werd een bezoek gebracht aan Bierbeek (IBA's en infiltratie), Sint-Truiden (watering, erosie en buffering), Oosterhout-Nederland (gemeentelijk waterplan, drukriolering, infiltratie, bergbezinking) en Wingene (waterzuivering, afkoppeling).

Het regelmatig overleg met de drinkwatermaatschappij, in het bijzonder de Vlaamse maatschappij voor Watervoorziening VMW, heeft veel inzicht verschaft in het functioneren van de waterproblematiek. Ook konden we met informatieve vragen steeds terecht bij Andy Dedecker van de Vlaamse Milieumaatschappij VMM die voor de provincie West-Vlaanderen de zoneringsplannen opvolgt en instaat voor de gemeentelijke begeleiding.

De Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten volgt eveneens van nabij het Vlaamse waterbeleid op vanuit de gemeentelijke invalshoek. De stafmedewerker water, Christophe Claeys, heeft een totaal visie ontwikkeld op de lokale water- en rioleringsproblematiek. De VVSG is ook de stuwende kracht achter het overleg van de gemeenten en intercommunales in het Klawat-overleg (klankbord water). Samen met Vlinter, de vereniging van streekintercommunales en het CIW (coördinatiecommissie integraal waterbeleid) werd een studiedag lokaal waterbeleid op 23 september 2008 in Mechelen georganiseerd waar de riolerings- en saneringsaspecten voor de lokale besturen uitgebreid aan bod kwamen. De bevindingen van de diverse werkgroepen zijn terug te vinden op de website www.vvsg.be onder omgeving en water.

Ook de Vlario-werking biedt een kwalitatieve bron van informatie over de pijnpunten en de oplossingen in het rioleringsvraagstuk. Werkgroep 4 van Vlario, waaraan Leiedal ook participeert, behandelt specifiek het waterbeleid in het buitengebied en heeft pionierswerk verricht naar de eisen en normen voor de IBA's en de werking van drukriolering.

Ondanks (of misschien door) de veelheid aan informatie is het rapport misschien niet op alle punten even duidelijk of even nauwkeurig. Wij hebben nagestreefd om een zo correct en objectief beeld te schetsen van de lokale water- en rioleringsproblematiek, maar ongetwijfeld zullen zaken onvolledig of onnauwkeurig zijn, waarvoor we ons willen verontschuldigen.

Uiteraard zijn opmerkingen steeds welkom bij Leiedal (info@leiedal.be) of rechtstreeks bij stefaan.verreu@leiedal.be

Wij beseffen dat het werk nog verre van af is. De 'goede watertoestand' ligt misschien niet onmiddellijk binnen handbereik, maar in alle geval is de weg richting zuivere waterlopen uitgezet. We hopen als Leiedal op een effectieve wijze de steden en gemeenten verder te blijven ondersteunen bij het lokaal water- en rioleringsbeleid.